

EDEBİYATIMIZDA EHL-i BEYT SEVGİSİ ÇERÇEVESİNDE SEYFULLAH NİZAMOĞLU DİVANI

İdris SÖYLEMEZ¹

Öz: Hz. Muhammed'in hanımları ve çocukları için kullanılan Ehl-i Beyt kavramıyla, Hz. Muhammed'in şahsına muhabbet ve hürmet beslenmesi, aile fertlerine ise saygı duyulması gerektiği düşüncesi, İslami edebiyat açısından tarih boyunca önemli bir konu olmuştur. Diğer taraftan Kerbelâ vakası ve ya diğer bir deyişle Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi meselesi, İslami dönem edebiyatta gerek manzum ve gerekse mensur şekilde farklı kişiler tarafından defalarca kaleme alınmıştır. Bu dönem edebiyatında birçok şairde görüldüğü üzere Ehl-i Beyt kavramını ve bu kavrama duyulan saygıyı şiirine konu edinen şairlerden biri de Seyfullah Nizamoğlu'dur. Seyfullah Nizamoğlu 16. yüzyılda yaşayan bir divan ya da dini tasavvufî tarzda şiirler kaleme alan bir şairdir. Seyfullah Nizamoğlu divanından hareketle kaleme aldığımız makalemizde gerek aruz vezniyle ve gerekse hece vezniyle yazmış olduğu şiirlerinde ki Ehl-i Beyt sevgisini, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ olayı ile diğer imamları da "On İki İmam" başlığı altında incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Beyt, Seyfullah Nizamoğlu, Divan

The Divan of Seyfullah Nizamoğlu within the context of the Love of Ahl Al Bayt in our Literature

Abstract: The idea of the necessity of having respect and giving honor for the prophet himself and his household/Ahl al Bayt, which is a concept that used for the wives of the prophet Muhammad and his children, has been a significant matter regarding to Islamic Literature. On the other hand, many different people in Islamic period literature have written down Karbala Event or in other words the martyrdom of Hussein in prosaic and poetical ways. Seyfullah Nizamoğlu is one of the people that made the concept of "The Household" of prophet and the respect for them as a matter subject of his poems. The poet, who was known divan or religious-mystic/Sufi poet and the follower/darvish of Halvati Sect and later the sheikh/postninishin of it, has lived in sixteenth century. We tried to understand in this study that the love of "The Household", Imam Ali, Hasan, Hüseyin and other Imams under the title twelve Imams, and the Karbala Event are described in the poems that are written by syllabic meter as well as aruz prosody.

Key Words: Ahl Al Bayt, Seyfullah Nizamoğlu, Divan

1 Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Doktora Öğrencisi (id-rissoylemez@yahoo.com)

1. Giriş²

1.1 Ehl-i Beyt Kavramı

Ehl-i Beyt; ev ahalisi anlamına gelmektedir. Bu terim İslam tarihinde. Peygamberin aile fertleri için kullanılmıştır. Ev halkı ya da Ehl-i Beyt ifadesiyle aileyi teşkil eden ev sahibi, onun eşi, çocukları ve torunları anlaşılmaktadır.³ Diğer bir değerlendirmeye göre de söz konusu bu kavramın içerisine Hz. Peygamberin ailesinden olup vefatından sonra sadaka ve zekât malı yemelerinin kendilerine yasak olduğu: Ali, Abbas, Akil ve Cafer'in çocukları ve kan hısımları Ehl-i Beytten kabul edilmişlerdir.⁴ Ehl-i Beyt terkibi Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçmektedir. Bu kavram Kur'an da ilkin Hz. İbrahim ile alakalı olarak (Hud/73) ayette şu şekilde yer almaktadır. *"Dediler ki: "Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerindedir. Ey ev halkı! O övülmeye layıktır, iyiliği boldur."* Diğer bir yerde Hz. Musa ile ilgili olarak Kasas suresi 12. ayette şu şekilde yer almaktadır. *"Biz daha önce ona, süt verenler(in sütünü emmeyi) haram etmiştik(Hiçbir kadının sütünü emmiyordu. Firavun ve ailesi, çocuğun emeceği bir dadı bulma telaşı içinde idiler. Kız kardeşi uzaktan durumu görünce sokuldu) Sizin için onun bakımını üstlenecek ve ona öğüt verip onu güzelce eğitecek bir aileyi göstereyim mi? dedi."* Hz. Peygamber'in ailesine ya da ev halkına atfen Ahzâb suresi 33. ayette şu şekilde yer almaktadır. *"Evlerinizde oturun. Cahiliye çağı kadınlarının açılıp kırılması gibi açılıp kırılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt (ey peygamberin ev halkı,) Allah sizden kırı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor"* Hz. Peygambere atfedilen hadislerde söz konusu edilen kavramla ilgili bazı kullanımlar dikkat çekmektedir. Söz konusu edilen bu kullanımların bazılarında bu kavram ashâbı da içine alacak şekilde kullanılırken, genelde ise Hz. Peygamberin ev halkını ifade eder olarak kullanılmıştır. Yine söz konusu bu rivayetlerden biri olan "sakaleyn" hadisinde Hz. Peygamberin insanlara önderlik ya da rehberlik yapması amaçlı Kur'an ve Ehl-i beytini kendilerine başvurulacak nihai kaynak olarak bıraktığının ifade edildiğini görmekteyiz.⁵ Kaynaklarda daha çok yer alan rivayet şüphesiz veda hutbesinde

2 Bu makale, 2013 yılında İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılmış olan yüksek lisans tezinin muhteva bölümündeki Ehl-i Beyt ve On İki İmam kısmının genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

3 Karaman, Fikret- Karagöz, İsmail- Paçacı, İbrahim- Canbulat, Mehmet- Gelişgen, Ahmet-Ural, İbrahim Dini Kavramlar Sözlüğü, DİB. Ank. 2006. S. 137

4 Kom, Dini Terimler Sözlüğü, MEB. Ank. 2009. S. 67

5 Bkz. Yezid İnu Hayyan, Zeyd İbnu Erkam(ra)dan naklen anlatıyor. Resulullah(sav) buyurdular ki: "Haberiniz olsun. Ben size iki ağırlık bırakıyorum. Bunlardan biri Allah'ın kitabıdır. O, Allah'ın ipi olup, kim ona tutunursa hidayet üzere olur, kim onu terk ederse delalate düşer .ikincisi itretim, Ehl-i Beytim'dir." Candan, İbrahim "Kütüb-i Site C.12 S.418 Hadis No: 4497 Feza(Zaman) Gazetecilik tarihsiz.

karşımıza çıkan size kur 'anı ya da bazı rivayetlerde var olan Kur'an ve Sünneti bıraktık ifadesi söz konusu ifadeden daha yaygın bir kullanım değerine sahiptir. Hz. Peygamberin Hz. Zeynep ile evlendiğinde bütün eşlerini dolıştığı ve onları şu şekilde selamladığı "Allah'ın selamı üzerinize olsun ey ehl-i beyt" kur'an-ı kerimde yer almaktadır.⁶ Ehl-i beyt ile ilgili nazil olan Ahzab suresindeki ayet Hz. Peygamber Ümmü seleme annemizin odasındaiken nazil olmuştur. Ve o esnada orada bulunan Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den oluşan bu topluluğu Hz. Muhammed'in abasının altına aldığı, onları böylece koruduğu, korunmasını istediği ve İslam tarihi boyunca da övünce mazhar olmaları için dua ettiği bir topluluktur.⁷ Bu durum üzerine Ümmü Seleme annemizin Hz. Peygambere kendi durumunu sorduğunu ve bunun üzerine peygamberin Ümmü Seleme annemize "Sen zaten kendi yerindesin, hayır üzerinesin" dediği rivayet edilir.⁸ Bu konu ile alakalı şii kaynaklar konuyu daha farklı değerlerle ele almaktadırlar. Söz konusu ifadeyi göz önüne aldığımızda onlara göre ehl-i beyt kavramı Hz. Peygamber ile Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yanı sıra geri kalan diğer dokuz imamı içermektedir.⁹ Bu ifadeden hareketle şia'ya göre bu kavramın içerisine Hz. Peygamber'in hanımları, Fatma dışında kalan çocukları ve diğer kızlarından olan torunları dâhil değildir.¹⁰ şii ve Sünni dünya arasında ehli beytin vasıfları da tartışma konusu olmuştur. şiiler göre günahsız oldukları düşünölen ehl-i beyt üyeleri, tam tersi olarak Sünni kesimlerce Hz. Peygamberin soyundan gelme şerefine sahip olan bu kişiler, elbette hata ve günahdan beri kılınmamışlardır. Zira hatadan ve günahdan beri olma durumu sadece ismet sıfatına sahip peygamberlere verilmiştir.¹¹ Hz. Peygamberi sevmenin nişanesi olarak onlara muhabbet beslenmiştir. Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere "Şerif" Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere de "Seyyid" denilmiştir.¹² Hz. Peygamberin nesli, dinimizin ışığında neşvünema bulan kültürümüz için vazgeçilmez temel değerdir. Söz konusu bu değer yani Hz. Peygamber ve onun ailesi,

6 Bkz. Hud Suresi 73. Ayet "Dediler ki: "Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir, ey ev halkı! O, övölmeğe layıktır, iyiliği boldur."

7 Bkz. Hz. Ayşe(r.a) Şöyle anlatıyor: Resulullah(sav) üzerinde siyah yünden nakışlı bir kumaş olduğu halde sabahleyin evden çıktı. O sırada Hasan geldi, onu örtüsünün altına aldı. Sonra Hüseyin geldi onuda soktu. Sonra Fatma geldi onuda soktu. Sonra Ali geldi onuda örtünün altına soktu sonrada (ahzab suresi 33) buyurdu: Ey Ehl-i Beyt (ey peygamberin ev halkı,) Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." Candan, İbrahim "Kütüb-i Site C.12 S.418 Hadis No: 4496 A Feza(Zaman) Gazetecilik tarihsiz.

8 Öz, Mustafa. "Ehl-i Beyt" DİA. C.10. S. 500. Ank.1994/ (Uludağ, Süleyman "Al-i aba" TDV islam ansiklopedisi S.305-306 İst.1989

9 Haksever, Halil İbrahim. "Ahmet Suzi Divanında Ehl-i Beyt Sevgisi", "Sivaslı Sufi Şair Ahmed Suzi ve Divanı" Buruciye Yay. S.211. Sivas. 2012.

10 Öz, Mustafa. "Ehl-i Beyt" DİA. C.10. S. 499. Ank.1994.

11 Öz, Mustafa. "Ehl-i Beyt" DİA. C.10. S. 499. Ank.1994.

12 Öz, Mustafa. "Ehl-i Beyt" DİA. C.10. S. 500. Ank.1994

onların fazilet ve kıymetleri sahip oldukları üstün meziyet ve ahlakları tarih boyunca edebiyatçılarımız açısından vazgeçilmez konular olarak farklı edebi türler bünyesinde ele alınmıştır. Elbette edebiyatçılarımız söz konusu bu durumu direkt ya da dolaylı kullanımlarıyla şiirlerinde konu edinmişlerdir. Yukarıda da zikredildiği üzere söz konusu edilen bütün bu kullanımların Şii dünyanın Sünni gelenek üzerindeki tesiri ile açıklanabilir. Ehl-i Beyt kavramının şiir ve diğer eserlere yansımaları durumu gerek edebi metinlerde ve gerekse tasavvufi meşreplerde “Alevilik, Bektaşılık, Halvetilik, Mevlevilik, Rifaiyye, Kadiriyye” ele alınmıştır. Söz konusu edilen bu durum Şii geleneğin tesiri neticesinde olmuştur. Bütün şiirlerde hep aynı isimler işlenmiştir.¹³ Bu durumda diğer ashâbı sevmenin de bir erdem hatta gereklilik olduğu durumu da aşağıya aldığımız şiirlerde açıklığa kavuşturur. Ve böylece Seyfullah Nizamoğlu kendisini ehl-i sünnet müntesibi olarak tanımlamaktadır.

Ola gör ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at
 Seni halk ide ebrârından Allâh(M.6/3)
 Tarîk-i ehl-i sünnet kâmil îmân âl-i ashâbı
 Begüm va'llâhi sevmekdür begüm bi'llâhi sevmekdür(G.70/5)

1.2.Seyfullah Nizamoğlu Divanında Ehl-i Beyt sevgisi:

Hız. Peygambere ve onun aline ya da diğer bir deyişle, ehl-i beytine karşı derin bir muhabbet besleyen Seyfullah Nizamoğlu, divanındaki birçok gazel, kaside ve musammatlarda ehl-i beytin değerini, özelliklerini, faziletlerini ve tarihleri boyunca maruz kaldıkları sıkıntılı durum ve olayları işleme yoluna gitmiştir. Böylece tarihin derinliklerinde bütün Müslümanlar için önemli bir değer olan Ehl-i Beyt sevgisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra divanında dört halifeden de bahsettiğini görmekteyiz. Özellikle de Ehl-i Beyt'in reisi olarak da birçok şiirinde Hız. Peygamberden bahsettiğini hatta söz konusu aşağıya aldığımız şiirde Muhammed lafzını şiirinde redif olarak kullanıp onu överek, halini ona arz edip ondan medet ya da şefaât bekleyerek durumla ilgili duygu ve düşüncelerini şu şekilde ele aldığını görmekteyiz:

Cemî'i derdlere dermân Muhammed
 Cihân ten gibi ana cân Muhammed
 Zemîn ü âsumân olmazdı peydâ
 Senünçün oldı bu ekvân Muhammed
 Günah-kâr ümmetüne kıl şefâ'at
 Su'âl itdüğü vakt ğufrân Muhammed
 Vücûdun mazhar-ı nûr-ı ilahî

13 Uludağ, Süleyman. “Al-i Aba” DİA. C.2. S.307.İst. 1989/ Pala, İskender. “Divan Şiiri Sözlüğü” Lm. Yay. S. 146. İst. 2002/ Levent, Agâh Sırrı. “Divan Edebiyatı Kelimeler Remizler Mazmunlar ve Mevhumlar. Enderun Yay. S. 66. İst. 1984

Yüzindür sûre-i Rahmân Muhammed
 Senün Seyyid Nizâmoğlı kulındur
 Hiç âzâr eyleme sultân Muhammed (G.36)

Divana baktığımızda Seyfullah Nizamoğlu'nun "Ehl-i Beyt" kavramıyla beraber "âl-i abâ" kavramını da Hz. Fatma, Hz. Ali ve on iki imamı karşılayacak şekilde aşağıya aldığımız beyitlerde görüldüğü üzere kullandığını görmekteyiz:

Ben muhibb-i ehl-i beytüm sevdigümdür Mustafâ
 Bende-i âl-i Resûlüm pâdişâhum Murtezâ
 Muttakî olan bilür kimdür Takî kimdür Nakî
 Müşrik olan ne bilür kimdür bugün âl-i 'Abâ (G. 4/1-5)
 Bu gün Seyyid Nizâmoğlı gümânsuz
 Muhibb ü muhlis-i âl-i 'abâdur (38-9)

Seyfullah Nizamoğlu divanında ele aldığı konuların başında hiç şüphesiz kullanmış olduğu temel konu ve temaların başında 39 manzumesinin gerek aruz vezniyle yazılmış olanlar (Kaside, Gazel, Muşammatlar, Terkiş Bend, Terci Bend, Rubai) gerekse de Hece vezniyle yazılmış(Dörtlüklerle kurulmuş olan nazım şekilleri)şiirlerde yoğun bir şekilde ele almıştır. İslami geleneğin en önemli unsuru olarak ortaya konulan ve tarih boyunca gerek Şii dünyada ve gerekse de Sunni kaynakların değişmez referans esaslarından olan ve özellikle Anadolu sahasında kurulmuş bulunan tarikatların geleneğinde önemli bir yere sahip olan ehli beyt'in Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin dışında kalan diğer dokuz imama da(Zeynelâbidîn, Muhammed Bâkır, Caferrü's-Sâdık, Musâ Kazım, Ali Rıza, Muhammed Takiyüddiîn, Ali Nakî, Hasan-ı Askerî, Muhammed Mehdî) Halveti olması hesabıyla onun şiirlerinde de fazlasıyla yer vermiştir..

1.3.Hz. Ali

Divanda adı en çok kullanılan halifedir, miladi 661 senesinde vefat eden Hz. Ali, Peygamberin amcası Ebu Talip'in oğlu ve aynı zamanda onun damadıydı. Rivayetlere göre Hz. Muhammed'in abasının altına aldığı dört kişiden biridir. Hz. Muhammed'e peygamberlik verildiği zaman henüz çocuk olan Hz. Ali, Hz. Hatice'den sonra O'na ilk inanan ve Resulullah'la birlikte namaz kılan kimsedir. Hicret sonrası Medine de vuku bulan bütün savaşların içinde yer alan Hz. Ali özellikle de Hayber zaferinde gösterdiği kahramanlıkla gerek edebiyat ve gerekse tarih sahnesinde özellikle de halk arasında çokça okunan Hz. Ali cenknamelerine konu edilerek anılmıştır. İlk üç halife döneminde devlet uhdesinde herhangi bir görev almamıştır. Hilafete başladığı dönemde ilkin Hz. Ayşe, Talha ve Zübeyr ile Cemel vakasını yaşamıştır.

Daha sonra ise Muaviye ile hakem olayı olarak da bilinen “Siffin” savaşında mücadeleye tutuşmuştur. Bu olay neticesinde tekrar mücadele hazırlıkları içerisindeyken içi intikam arzusuyla yanıp tutuşan 661’de Harici Abdurrahman Bin Mülcem tarafından sabah namazında hançerlenerek şehit edilir.¹⁴

İlim sahibi sahabeler arasında kabul edilmektedir. Sahabeler arasında özellikle de fıkıh başta olmak üzere, hadis ve tefsir alanlarında otorite olarak kabul edilir. Hz. Ali aynı zaman da Aşere-i Mübeşşere’den de kabul edilmiştir. Fesahat ve belagat sahibi olan Hz. Ali’nin bazı hutbe ve mektuplarını içeren “Nehcü’l-Belaga” adlı eser, Şerif er-Radi tarafından toplanılarak bir araya getirilmiştir. Bu eser onun edebi yönünün derinliğini göstermesi açısından önemlidir. Hz. Ali faziletleri ve Hz. Peygamber tarafından çokça sevilmesinden dolayı Şii ve Süni kaynaklar tarafından farklı değerlendirilmiş ve söz konusu bu durum onun üzerine çokça eserlerin yazılmasını da beraberinde getirmiştir.¹⁵

Türk edebiyatı sahasında yazılmış bütün edebi metinlerde Hz. Ali’yi: Allah’ın arslanı, Tanrı arslanı, Şir-i Yezdan, Şir-i Huda, Şah-ı velayet, Haydar-ı Kerrar, İmam-ı Evliya, Emirü’l-Mü’minin., hatm-i velayet, Mürteza, Ebu Turab, Saki-i Kevser gibi lakap ve özelliklerle anılmıştır.¹⁶ Bu farklı kaynaklarda sıklıkla kullanılan bazı lakapların Seyfullah Nizamoglu tarafından divanında da şu isimlerle anılmaktadır: Haydar, Mürteza, Tanrı arslanı, damad-ı Fahr-i ‘alem, şir-i Huda, hatm-i velayet, Şah-ı velayet, Lahmike lahmi, veliler reh-beri. Liva sahibi, ledün ilminin arifi gibi özellikleriyle yer almaktadır.

Dört Halifeden biri olarak İslam tarihindeki en müstesna yerlerden birine sahip olan Hz. Ali, divanda birkaç yerde diğer halifelerle beraber yücelterek şu şekilde şiirine konu etmektedir.

Ebubekr ü ‘Ömer ‘Osmân u Haydar
Bulardur halka sâkî rûz-i mahşer
Resûlün dînine serdâr-ı server
Ebûbekr u ‘Ömer ‘Osmân u Haydar(Mu. 7/2)
Kıyâmet günü haşr eyle Muhammed Mustafâ ile
Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osman ‘Aliyyü’l-Mürtazâ ile(Mus3/4)

14 Fığlalı, Ethem Ruhi. “Hz. Ali” DİA. C.10. S. 370-374. İst.1989

15 Kandemir, M. Yaşar. “Hz. Ali” DİA. C.10. S. 375-378. İst.1989/ Özellikle de Fars edebiyatını göz önüne aldığımızda bu konuyla ilgili Hz.Ali ve Hz. Fatma mevlidleri 1200’lerden itibaren ilkin Fatimi Devleti sahasında ve daha sonraları ise Fars edebiyatı ve Türk Edebiyatı sahasında ortaya çıkışları oldukça dikkat çekmektedir. Daha geniş bir bilgi için bkz. Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtma Mevlidleri Hazırlayan: Dr. Hakan Yekbaş, Asitan kitap, S.300-330 Ankara. 2012.

16 Savran, Ömer-Keklik Saadettin “Edebiyatımızda ehl-i Beyt sevgisi çerçevesinde Malatyalı Sabri Divanı Örneği” International Journal of social science. Volume.6. Issue 8,p. 1030. October 2013

Seyfullah Nizamoğlu divanında Hz. Ali'yi oldukça fazlasıyla övmekte hatta onun adını bir gazelinde redif olarak da Şu Şekilde kullanmaktadır.

Haydar-ı Şâh-ı velâyet Murtezâsın yâ 'Âli
 Lahmike lâhmî Muhammed Mustafâsın yâ 'Âli
 Zehrini sükker yerine nûŐ eylesin 'âşıkların
 Bir nümâyiŐde Hasan Hulku'r-rızâsın yâ 'Âli
 Her dem içre kana ğark olsun vücûd-ı kâinât
 Çün Hüseyin-i Şâh-ı Şehid-i kerbelâsın yâ 'Âli
 Halkı irŐâd eyledün ey Şâh Zeyne'l-'Âbidin
 Ehl-i îmâna hemân sen muktedâsın yâ 'Âli
 Kalbi vâsi' olduğiçün adı Bâkır serverün
 Sen Muhammed hakkıyçün Âl-i 'Abâsın yâ 'Âli
 Mezhebün Hakdur Senün Ca'fer de sen Haydarda sen
 'Âleme âyineyi künt-i nümâsın yâ 'Âli
 Ol İmâmum reh-berüm Mûsa-i Kâzım pür-hüner
 Kıl keremlerün gedâya hoş ğinâsın yâ'Al î
 Kim bilürsin Şâh-ı ey mîr-i 'Arab Şâh-ı 'Acem
 Bu ne hikmetdür 'Âli Mûsâ'r- Rızâsın yâ 'Âli
 Ehl-i îmânun sözü gerçek Muhammed-i Takî
 Ehl-i 'aşk dilinde sen nûr-i Hudâsın yâ 'Âli
 Meşreb-i pâk-i 'Âli Şâhum Nakidür Őübhesüz
 Sâfi diller Őâhısın ehl-i safâsın yâ 'Âli
 Askerün serdârıdur Şâhum Hasanü'l-'Askerî
 Allâh Allâh kâinata piŐvâsın yâ 'Âli
 Rûz-i Őeb gözler seni Seyyid Nizâmoğlı Őahâ
 Sen Muhammed Mehdiye sâhib-livâsın yâ 'Âli (G. 223)

Hz. Ali divanda Şefaât makamına eren olarak kabul edilir. Dolayısıyla da insanlara kıyamet ğünü Şefaât edip onların bađıŐlanmalarına aracılık edecek olarak tanıtılır. Allah'ın Peygamberinin kendisine vermiŐ olduğu, Allah'ın arslanı (esedullah) lakabıyla, Hz. Ali'nin Peygamberin damadı olduğu, Hz. Peygamberin akrabası olması dolayısıyla Onun Muhammed'in canından can olduğu düşünceci, Yine Hz. Muhammed enbiyaların önderi iken tasavvufta var olan yaklaŐımla Hz. Ali'nin de Allah dostlarının yani sufilerin rehberi olduğu, aynı zamanda Hz. Peygamberin sırrı olduğu, divanda defaatle Şu Şekilde ele alınmaktadır.

'Aliyye'l-Mürtezânun hürmetiçün
 Hasen hulku'r-Rızânun hürmetiçün(Mu. 8/3)
 Server-i 'âlem habîb-i Hak Muhammed Mustafâ
 Tanrı arslanı 'Aliyyü'l-Mürtezâdür Mürtezâ(G. 14/1)
 Dâmâd-ı Fahr-i 'âlem Şîr-i Hudâ-yı haydar
 Hatm-i Nebî Muhammed hatm-i velâyet haydar
 Kalbinden etme münfek oku dilinden ezber
 Yâ Mustafâ Muhammed yâ Mürtezâ yâ 'Âli(Mu. 3/3)
 Haydar-ı Şâh-ı velâyet Mürtezâsın Yâ 'Ali

Lahmike lâmi Muhammed Mustafâsın Yâ 'Ali (G. 223/1)
 Muhammed enbiyâ ser-defteridür
 'Ali cümle veliler reh-beridür(G. 39/1)
 Sırr-ı nûr-ı pâk-i Ahmeddür Muhammed ol Takî
 Gel muhib ol âl ü evlâda şakî olma şakî
 Hubb-i Haydardur 'ibâdât-ı Hudânun revnakı
 Lâ fetâ illâ 'Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr (mus./16-11)

Hz. Peygamber son peygamber olarak zikredilirken, evliyaların sonuncusu yani mührü olarak divanda Hz. Ali şu şekilde anılmaktadır.

Dâmâd-ı Fahr-i 'âlem şîr-i Hudâ-yı haydar
 Hatm-i Nebî Muhammed hatm-i velâyet haydar
 Kalbinden etme münfek oku dilinden ezber
 Yâ Mustafâ Muhammed yâ Mürtezâ yâ 'Ali (Mu. 3/3)

Aşağıya aldığımız söz konusu beyitlerde Seyfullah Nizamoğlu Hz. Ali'yi Peygamberin kendisine verdiği "düldül isimli at ve Zülfikar adlı kılıç ile divanda şu şekilde ele almaktadır.

Ğaflet-i dünyâdan oldı dide-i giryân meded
 Hâk-i pây-i Düldülün çün yâ 'Âli senden meded(37/1)
 Ol zamân kim 'âleme kıldı nazar Perverdigâr
 Nûr-ıAhmedden 'Ali nûrî olupdur âşikâr
 Vird-i Cibrîl idi oldı çün cihâna yâdigâr
 Lâ fetâ illâ 'Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr(Müs. 16/1)

Seyfullah Nizamoğlu Hz. Ali'nin Haricilerle girdiği mücadele neticesinde bir sabah vakti namazdan sonra Harici olan Abdurrahman bin Mülcem tarafından hançerlenerek öldürülme meselesini divanda şu şekilde işlemektedir.

Urdu şimşîr ile Mülcem-i hâricî
 Gitti dünyâdan 'Aliyyü'l Murtazâ(G. 15/4)

1.4. İmâm Hasan

Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Ali'nin oğludur. Medine'de hicretin üçüncü yılında dünyaya geldi. Hz. Peygamberin yanında yetişti. Peygamber sonrası dönemde siyasi meselelerin içinde çok fazla yer almadı. Babası Hz. Ali'yle hem Cemel hem de Sıffin vakalarında yer aldı. Babasının şehit edilmesinden sonra Küfedekiler ona biat etti. Halim selim bir tabiata sahip olan Hz. Hasan "Mücteba, ve Taki" gibi bazı lakaplarla da anılmıştır. Hz. Peygamberin cennet gençlerinin efendisi olarak da taltif ettiği Hz. Hasanın hilafeti dört ay civarında sürmüştür. Muaviye ile anlaşması neticesinde hilafet görevinden çekilen Hz.

Hasan peygamberin neslinin devam ettiği iki kişiden biridir. Zaten kaynaklar onun neslinden gelenleri “şerif” lakabıyla anmaktadır. Hz. Hasan Rivayetlere göre daha sonra zehirlenerek hicretin 50. yılında şehit edilmiştir. Dolayısıyla da imamet halkasının ikinci halkası olarak kabul edilir.¹⁷ Divanda bir yerde Hasan “şübbür” olarak anılır. Babasının vefatından sonra bir müddet Müslümanların başında kalmışsa da bu görevinden feragat etmiş, ikinci imam olarak kabul edilir. Allah Resulü Hasan’ı çok sevdiği için ona “*kurretü'l-ayn*” demektedir. Yani göz bebeği olarak Yine divanın bir başka yerinde Hasan için “şebbir” kavramını şu şekilde ele almaktadır.

İki göz ile nice bakmaz seversün âlini
Kurretü'l-aynün birisidür Hasen Hulku'r-Rızâ (G. 5/2)
'Aliyyün Veliyyün ehu'r-resûl
Kurretü'l-ayn-i şebbir ü şübbür(G. 62/2)

Divanda Muaviye'nin oğlu ya da divanda Ebu Süfyan ile anılan Yezid tarafından zehirlenerek öldürüldüğü durumu şu şekilde anlatılmaktadır:

İçürdi İbn Süfyân ile Mervân zehri ol şâha
Ciger bin pâre olduğu Hasen hulku'r-Rızâdandır(G.42/2)
Hem Hasen Hulku'r- Rızâyâ zehr virüp
N'olduğun bildün Hüseyin-i Kerbelâ (G. 15/5)

1.5.İmâm Hüseyin Ve Kerbela

Medine’de hicretin dördüncü yılında dünyaya gelen Hz. Hüseyin, Hasan’ın küçüğüdür. Ağabeyi Hz. Hasan gibi ilk halifeler döneminde yaşanan olayların içinde fiilen yer almadı. Babası Hz. Ali döneminde yaşanan bütün olayların içinde aktif olarak yer alan Hz. Hüseyin babasının şehadeti neticesinde ağabeyinin yanında kalarak ona itaatkâr davrandı. Ağabeyinin döneminde kendini tamamen ibadete veren Hz. Hüseyin ağabeyinin vefatından sonra yaşanan olaylarda özellikle de Yezid’in halifeliği meselesinde Kufelilerce buraya davet edilen Hz. Hüseyin fiili mücadele kararı vererek Mekke’den Kufe’ye doğru yola çıktı. Yolda Kufelilerin verdiği sözden caydığını ve kendisini artık desteklemeyeceklerini öğrenmesine rağmen kendi adına daha önce Kufe’de biat toplayan ve burada öldürülen Müslim b. Akil’in çocuklarının ısrarı üzerine geri dönmeyip yoluna devam etti. Kerbela topraklarında olan Hz. Hüseyin ve ahalisinin ilken suyla olan teması kesilmiş ardından Yezide biat etmesi istenmiş ve şartlar olgunlaşmayınca da

17 Fığlalı, Ethem Ruhi. “Hz. Hasan” DİA. C.16. S. 282-284. İst.1997/ Mehdi Pişvai, “On İki İmam” İst. Alulbeyt Yay.2010:101./ Gürel, Şevket. “Hz. Hasan” İslam’da İki Facia On İki İmam Ehl-i Beytin Fazileti”, Sağlam Yay. S.133-

birbirine askeri kuvvet bakımında denk olmayan iki grup arasında bir çarpışma yaşanmış ve Hz. Hüseyin ve ehli büyük bir katliama maruz kalmışlardır. Söz konusu bu olaya İslam tarihinde Kerbela faciası denmektedir. Bu olaydan sonrada Hz. Hüseyin “şehit” lakabıyla anılmaya başlanmıştır. Hz. Peygamberin soyu onun çocuklarıyla devam etmiş ve onun çocuklarına “seyyid” denilmiştir. O Hz. Ali ve Hz. Hasan’dan sonraki üçüncü imamdır. Hz Peygamber’in cennet gençlerinin efendisi diye taltif ettiği iki gençten biridir (Hz. Hasan).¹⁸

Kerbela’da şehit edilmesi Şii ve Sünni dünya edebiyatlarında yeni bir türün ortaya çıkmasına da sebebiyet vermiştir. Söz konusu bu tür mersiye özelliği taşıyan Maktel veya Maktel-i Hüseyin olarak adlandırılmıştır. Söz konusu Hz. Hüseyin’in şehadeti ve Kerbela faciası etrafında ortaya çıkmış bir türdür. İslami edebiyatla birlikte İslamiyet’ten önce var olan destan geleneği “Hz. Ali Cenk nameleri, Hamza name, Battal name, Danişmendname” bu tarz eserlerdendir. Müslüman toplumun sosyal hayatında önemli bir yer işgal eden bu tarz eserlerden biride Hz. Hüseyin ve Kerbela etrafında meydana gelen eserlerde İslam edebiyatındaki söz konusu bu eserlerdendir. Hz. Hüseyin’in Kerbela’da Yezid’in askerleri tarafından hicretin 61. yılında yanındakilerle beraber şehit edildiği olaydır.¹⁹ Söz konusu bu olayı anlatan eserlere de “Maktel-i Hüseyin” adı verilmektedir. Kaynaklarda kendisinden ilk bahsedilen eser “El-cufi’ye ait olan maktelü’l- Hüseyindir.” Yazılı olarak bugün elimizde olan ilk eser Ebu Mihnefe ait olan eserdir. Farsça olarak yazılan ilk maktel örneği Hüseyin Baykara dönemindeki Kaşifi’ye ait olan “Ravzatü’ş- Şüheda’dır” söz konusu durumla alakalı Türk edebiyatında yazılan ilk eser: Şazi’ni “Destan-ı Maktel-i Hüseyin’dir” Bu alanda ilk olan Mihnefe’nin eserine dayalı olarak yazılan: Yahya, Safi ve Lamii’ye ait olan Maktel-i Hüseyin adındaki eserlerdir. Yine bu edebiyat sahasında mensur olarak yazılan Fuzuli’ye ait olan “Hadikatü’s-Su’ada’sıdır”.²⁰ .

Seyfullah Nizamoğlu Hüseyin’in Kerbela’da şehit olması hadisesine divanda sıkça vurguda bulunur. Yazmış olduğu şiirlerinde Hz. Hüseyin’i farklı yönleriyle övme yoluna gitmiştir. Divanda onu “şehid, şâh-ı şehid, Nür-ı dü-çeşm-i veli, Şehid-i Kerbela olarak şu şekilde ele almaktadır:

18 Fığlalı, Ethem Ruhi. “Hz.Hüseyin” DİA. C.18. S. 518-521. İst.1998/ Mehdi Pişvai, “On İki İmam” İst. Alulbeyt Yay.2010: S.149-165).

19 Algül, Hüseyin, “Kerbelada Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia” . Ensar Yay. 3. Bsk.S.142-149. İst. 2013

20 Karaaslan, Mehmet. “Maktel-i Hüseyin”. Önsöz Yay.S.13-17. İst.2012

Mâ'im ile boyanup kan ile ol gerçek şehid
 Tâ refikün ola her yerde Hüseyin-i Kerbelâ(G. 5/3)
 Her dem içre kana ğark olsun vücûd-ı kâinât
 Çün Hüseyin-i şâh-ı şehid-i Kerbelâsun yâ 'Âli(226/3)
 Nûr-ı dü-çeşm-i veli Hüseyin ibn-ü 'Âli
 İns ü melek evveli Muhammedü 'Âlidür(41/3)

Seyfullah Nizamoğlu Arap, Fars ve Türk edebiyatında sıkça şiire ve nesir tarzı eserlere konu edilmiş olan Hz. Hüseyin ve Kerbela hadisesi bir görüngü olarak edebiyatımızda yerini almıştır. Bu hadise neticesinde o paka kıyanları ve onun bu Kerbela sahrasında ailesiyle birlikte susuz kalması divanda şu şekilde ele almaktadır.

Şâh Hüseyin-i Kerbelâ 'aşkında kim oldu şehid
 Küşte-i 'aşk-ı ilâhidür ebed oldı sa'îd
 Lânetu'llâh Yezîd oğlu dahı kavm-i Yezîd
 Lâ fetâ illâ 'Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr (Mus.16/5)
 Yezîdler kıydılar âl-i Resûlün saçdılar hünün
 Anunçün cûş iden kanum Hüseyin-i Kerbelâdandur
 Vücûdın eylediler yetmiş iki pâre ol şâhun
 Şerehler çekdigüm bu sîneme Zeyne'l-'Abâdandur (G. 42/3-4)
 Susuz bin dürlü derd ü mihnet ile
 Şehid olan Hüseyin-i Kerbelâdur (38/3)

Allah'ın Resulü, Hüseyin'i çok sevdiği için ona "*kurretü'l ayn*" yani göz bebeği, yine "*şübbür*" dediği divanda şu şekilde yer almaktadır:

'Aliyyün Veliyun ehu'r-resûl
 Kurretü'l-ayn-i şebbir ü şübbür(G. 62/2)

1.6.On İki İmâm

Dördüncü halife olan Hz. Ali ile başlayan bu silsile imâm Mehdi ile son bulur. Şii kültüründe önemli bir yere sahip olan bu anlayış, Anadolu'da oluşmuş olan bazı tarikatlarda önemli bir yere sahiptir (Halvetîler, Bektaşiler). Kendisi de Halvetî olan şairimiz divanın önemli bir kısmını on iki imamın konu edinilmiş olduğu şiirlere ayırmıştır. İnsanlara bu dünyada ve diğer dünyada yardım edeceklerine inanılan bu imamlar hakkın, doğrunun simgesidirler. Şii'ler göre ise Hz. Peygamberin vefatından sonra onun getirdiği mesajın hem koruyucusu hem de yerine getiren olarak onun varisleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Divan'ın bir yerinde aşağıya aldığımız gazelin son beytinde *on iki burc-ı hidayet* olarak da anlatılır. Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğer sekiz imam ki şöyle sıralayabiliriz: Zeynelâbidîn, Muhammed Bâkır, Caferü's-Sâdık, Musâ Kazım, Ali Rıza, Muhammed Takiyüd-

diîn, Ali Nakî, Hasan-ı Askerî, Muhammed Mehdi.²¹ Divanda bütün imamların ismi kendine has özellikleriyle ve değerleriyle her biri için kullanmış olduğu güzel sıfatları ve yine onlara duymuş olduğu muhabbet ve saygıyı dile getirmiştir. otuz dokuz civarındaki şiirlerinde onları sevmenin gerekliliğinden bahseden Seyfullah Nizamoğlu böylece ilgi ve ihsana muhtaç ola insanların Allah'ın lütuf ve ihsanına nail olarak kurtuluşa erecekleri fikrini, onların Hz. Peygamber'den Hz. Ali'ye sirayet eden burhan sırrına vakıf oldukları ve bunun inkarının mümkün olmadığını ifade ederek ele almakta ve bu durumu şiirlerinin temel düşüncesi haline getirmektedir.

Seyfullah Nizamoğlu gerek aruz vezniyle yazmış olduğu şiirlerinde ve gerekse hece vezniyle yazmış olduğu şiirlerinde aşağıya aldığımız örneklerde görüldüğü üzere Hz. Ali'den başlayarak on iki imamın ismini sayarak onların başına gelen bela ve musibetler neticesinde yaşamış oldukları badireleri yürekleri dağılayan şehit olma hadiselerini dile getirmektedir.

Murtezânun çâkeriyüz muktedâmuz Mustafâ
Tutiyâ-yı didemüzdür hâk-ı râh-ı evliyâ
İki göz ile nice bakmaz seversün âlini
Kurretü'l-'aynun birisidür Hasan hulk-ı Rızâ
Mâ'im ile boyanup kan ile ol gerçek şehîd
Tâ refikün ola her yirde Hüseyin-i Kerbelâ
Gir 'ibâdet-hânesine giy melâmet şalını
Göstere nûr-ı cemâlini sana Zeyne'l-'Abâ
Gel Muhammedden işit kim evvel ü âhir nedür
Vârisi 'ilm-i ledünnün Bâkir-ı hayrû'l-verâ
Yetmiş iki milletin hiçbiri nâcî olmadı
Mezheb-i hak ister isen Ca'ferî ol dâ'imâ
Zehr-i cevr-i düşmeni yutdun velâyet sendedür
Hazret-i Mûsâ-i Kâzımdan İrüşdüyse du'â
Pîr-i irşâdumsın ey şâh-ı Horâsân el-meded
Gel yetiş ben pâ-y-mâle yâ 'Âli Mûsâ'r-Rızâ
Gel Takî ol cân ile sırr-ı Muhammed gör nedür
Dîn-i hakda vâcib oldı mü'min isen ittikâ
Ol 'Âliyye'l-Murtezânun sırrıdır zât-ı Nakî
Pâk mezheb pâk meşreb sâf dil-dâr evliyâ
Hulkıdır anun Hasan kûz-i me'vâli 'askerün
'Askeri ol cânına toğsun güneş gibi ziyâ
Gözlemekden gözüne diksin hidâyet sancağın
Gün gibi bir gün toğa tâ Mehdî-yi sâhib-livâ
On iki burc-ı hidâyetdür Nizâmoğlı bular
Fırka-i Nâcî ola bunlara iden iktidâ (G. 5/13)
Merhabâ ey nesl-i pâk-ı nûr-ı Yezdân merhabâ

21 Cebecioğlu, Ethem. "Tasavvuf Terimleri ve Sözlüğü" Ağaç Yay. 5.Bsk. S. 495. İst. 2009/ Pala, İskender. "Divan Şiiri Sözlüğü" Lm Yay. 1. Bsk. S.146 İst. 2002/ Pekcan, Ali. "Hz. Muhammed ve Ehl-i beyt Sevgisi" Ek Kitap Yay.S. 89.İst. 2012

Merhabâ de câmi'-i âyât-ı Kur'ân merhabâ
 Merhabâ olsun Ebûbekr [û] 'Ömer nûrı ile
 Berk urur yüzinde şâhum nûr-ı 'Osmân merhabâ
 Merhabâ ey zübde-i âl-i Muhammed merhabâ
 Merhabâ evlâd-ı Haydar şâh-ı merĐân merhabâ
 Merhabâ 'ammün Hasanü'r-Rızâdur çün senün
 Merhabâ ceddün Hüseyin Şâh-ı şehidân merhabâ
 Merhabâ Zeynü'l-'ibâd-ü Bâkır u Ca'fer deki
 Sende zâhir olmuş ol âdâb-ı erkâna merhabâ
 Merhabâ Mûsâ-yı Kâzım hem 'Âlî Mûsâ'r-Rızâ
 Sırrına mazhar olan Sultân-ı 'irfân merhabâ
 Merhabâ olsun Takî vü bâ-Nakî hem 'Askerî
 Bunların kâ'im-makâm-ı pîr-i pîrân merhabâ
 Merhabâ şâhum Muhammed Mehdiden evvel gelüp
 Mürde diller kıldun ihya-yı câna cânân merhabâ
 Merhabâ redd itme Seyyid Seyfî bendendür senün
 Yüz sürer der-gâhına her gün ğarîbân merhabâ(G.1)
 Ahmed-i Muhtâr menem
 Haydar -i Kerrâr menem
 İstedigün var menem
 Bilen bilür ki men neyem
 Hüseyin ile Hasan menem
 'Arşa kadem basan menem
 Haricîyi kesen menem
 Bilen bilür ki men neyem(45/5-4)

1.7.Sonuç

İslâm dönemi Türk Edebiyatı'nda şairler, başta Hz. Muhammed olmak üzere onun ashâbı ve özellikle de dört halife ile başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere diğer İslami kaynaklarda sıkça karşımıza çıkan ehl-i beyte karşı derin bir muhabbet içinde olmuşlardır. Hz. Muhammed'e ve onun aline ve ashâbına duymuş oldukları bu derin muhabbeti, çeşitli nazım şekilleri ve türler dile getirmiş bulunmaktalar. Bu geleneğe bağlı olarak eser veren şairlerden biride şüphesiz 16. Yüzyıl şairlerinden olan Seyfullah Nizamoğlu'dur. Seyfullah Nizamoğlu samimi bir ehl-i beyt sevgilisi olarak ehl-i beyte karşı duymuş olduğu sevgiyi ve onlara ait o eşsiz değerleri ve onlara sıkıntı veren üzücü olayları, aynı zamanda Yezidi'de la'net etmeyi divanında yer alan farklı türden birçok şiirde ele almıştır.

KAYNAKÇA

- ALGÜL, Hüseyin.(2013).Kerbela'da Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia. 3. Bsk. İstanbul: Ensar Yay.
- ATEŞ, Süleyman.(Tarihsiz). Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali. İstanbul. Yeni Ufuklar Neşriyat.
- CANDAN, İbrahim "Kütüb-i Site" C. 12. Feza(Zaman) Gazetecilik yay. tarihsiz.
- CEBECİOĞLU, Ethem. (2009). Tasavvuf Terimleri ve Sözlüğü. 5.Bsk. İstanbul Ağaç Yay.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. (1989).Hz. Ali. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. C.10.
- (1997). Hz. Hasan. DİA. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. C.16. S.
- (1998).Hz. Hüseyin. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. C. 18.
- KARAASLAN, Mehmet. (2012).Maktel-i Hüseyin. İstanbul. Önsöz Yay.
- GÜREL, Şevket.(2000).Hz. Hasan. İslam'da İki Facia On iki İmam Ehl-i Beytin Fazileti. İstanbul. Sağlam Yay.
- HAKSEVER, Halil İbrahim. (2012). Ahmet Suzi Divanında Ehl-i Beyt Sevgisi. Sivaslı Sufi Şair Ahmed Suzi ve dönemi. Sivas. Buruciye Yay.
- KANDEMİR, M. Yaşar. (1989).Hz. Ali. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. C.10.
- KARAMAN, Fikret- KARAGÖZ, İsmail- PAÇACI, İbrahim- CANBULAT, Mehmet- GELİŞGEN, Ahmet- URAL, İbrahim. (2006). Dini Kavramlar Sözlüğü. Ankara. DİB. Yay.
- KOM, (2009). Dini Terimler Sözlüğü. Ankara. MEB. Yay.
- LEVENT, Ağâh Sırrı. (1984). Divan Edebiyatı Kelimeler Remizler Mazmunlar ve Mevhumlar. İstanbul. Enderun Yay..
- MEHDİ Pişvai. (2010). On İki İmam. İstanbul. Alulbeyt Yay.
- ÖZ, Mustafa. (1994).Ehl-i Beyt. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. C.10.
- PALA, İskender. (2002).Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul. Lm. Yay.
- PEKCAN, Ali. (2012). Hz. Muhammed ve Ehl-i beyt Sevgisi. İstanbul. Ek Kitap Yay.
- SAVRAN, Ömer-KEKLİK Saadettin (2013).Edebiyatımızda Ehl-i Beyt sevgisi çerçevesinde Malatyalı Sabri Divanı Örneği. International Journal of Social Science. Volume.6. Issue 8,p. 1030. October.
- SÖYLEMEZ, İdris.(2013). Seyfullah Nizamoğlu Divanı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Sosyal bilimler Enstitüsü. Malatya.
- ULUDAĞ, Süleyman. (1989).Al-i Aba. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. C.2.
- YEKBAŞ, Hakan(2012). Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fatıma Mevritleri ASİTAN Yay. Ank.